

Titova strategija narodnooslobodilačkog rata i revolucije

Izuzetna Titova sposobnost da logički i racionalno rasuđuje, kombinujući političke, materijalne, moralne i psihološke činioce jednostavnim postupkom — što, opet, podrazumijeva sposobnost za dijalektičku analizu i sintezu — omogućila je da rat gleda kao složenu društvenu pojavu, a ne samo kao vojno pitanje. Otuda se njegove strategijske zamisli najbolje mogu razumjeti ako se posmatraju kao vještina upravljanja društvenim sukobima na svim područjima ljudske djelatnosti, bilo da se oni razrješavaju političkom, diplomatskom ili oružanom borbom, ili na neki drugi način.

Iz toga se sam po sebi nameće metodološki pristup analizi strategije NOR-a čiji je tvorac Tito. Ako želimo da proniknemo u suštinu te strategije, nećemo u tome uspjeti ukoliko je budemo posmatrali samo kao vojnu strategiju, kao vještinu upravljanja bojevima i operacijama na bojištu, kao što se ne mogu razumjeti ni bitna obilježja narodnooslobodilačkog rata ako se on posmatra samo kao vojno pitanje, odvojeno i nezavisno od revolucionarne politike Komunističke partije Jugoslavije.

Prišavši ratu kao društvenoj pojavi, Tito je u svojoj praktičnoj i teorijskoj djelatnosti dao nov, sveobuhvatan sadržaj vojnoj strategiji. Njegova strategijska misao i praksa izlaze iz uskih tradicionalnih okvira vojne djelatnosti i obuhvataju sve oblasti društvene djelatnosti, od kojih svaka ima svoju posebnu strategiju i taktiku. Iznad svih je opšta revolucionarna strategija, odnosno strategija opštenarodne odbrane u današnjem smislu te riječi, a potom dolaze operatika i taktika. Na vrhu te ljestvice je politika, koja postavlja zadatke i određuje ciljeve strategije i sredstva za njeno ostvarivanje. U skladu s takvim odnosom politike i strategije, logično je izvesti zaključak da

je u vrijeme okupacije Jugoslavije narodnooslobodilački rat bio glavno sredstvo revolucionarne politike KPJ, a vojna strategija NOR-a glavno, ali ne i jedino sredstvo opšte revolucionarne strategije, čiji je tvorac bio Tito.

Pri tom se politička i vojna strategija međusobno, i obe ove sa diplomatskom strategijom, prožimaju i dopunjuju. Politička strategija se služi rezultatima oružane borbe kao svojim novim, veoma moćnim sredstvima. Na isti način se i politička borba javlja kao sredstvo oružane borbe, s obzirom na njene rezultate koji se posredno ili neposredno odražavaju na kvalitet i kvantitet vojnih snaga, a obe one zajedno kao sredstvo diplomatske strategije.

Uspješnost opštenarodnog odbrambenog rata podrazumijeva usklađenu jednovremenu borbu u svim oblastima ljudske djelatnosti, ali ne istim sredstvima i istim metodima, budući da ove određuju sama priroda društvenih djelatnosti i uslovi u kojima se borba vodi. Prema tome, posebne strategije (politička, vojna, diplomatska i ekonomska) razlikuju se među sobom po sredstvima i metodima borbe, iako im je svrha postizanje jednog jedinstvenog političkog cilja. Na najvišem stepenu rukovođenja ratom sve što se čini na svakom području borbe međusobno se kombinuje, usklađuje i objedinjava se u opšti ratni napor. To je područje djelovanja opšte ili nacionalne strategije, u jugoslovenskom slučaju strategije opštenarodne odbrane, čije su osnovne konture veoma jasno izražene u strategiji narodnooslobodilačkog rata naroda i narodnosti Jugoslavije.

Ta strategija je nastala nakon svestrane procjene opštih i posebnih uslova u kojima se vodio drugi svjetski rat. U skladu s tom procjenom, rukovodstvo jugoslovenskog oslobodilačkog pokreta s Titom na čelu utvrdilo je cilj rata i odabralo sredstva borbe kako bi se taj cilj ostvario. . .

Iskustva iz kratkotrajnih ratnih okršaja poljske, belgijske, holandske, francuske, grčke i nadasve jugoslovenske vojske s njemačkim jedinicama navela su Tita i rukovodstvo NOP-a da zaključie da je drugi svjetski rat izrazito manevarski i da je svaka ratna vještina koja počiva na defanzivi osuđena na neuspjeh.

Drugi bitan zaključak tiče se odnosa snaga. Zanimet prvim velikim pobjedama, koje su postignute zahvaljujući novoj ratnoj tehnici i novoj ratnoj doktrini, Hitler je bio uvjeren da će svoj strategijski cilj — osvajanje svijeta i uspostavljanje dominacije nad njim — veoma brzo ostvariti. S malim izuzecima, u to je bila uvjeren a i sva vladajuća evropska buržoazija, pa i najviši vojni rukovodioci većine evropskih armija. Iznenađene i zastrašene Hitlerovim brzim uspje-

sima u početku, a i nedovoljno pripremljene za rat (dvadeset godina su sve nade polagane u statičnu odbranu kao nasljeđe iz prošlog rata), najviši vojni i politički vrhovi evropskih zemalja su, suočivši se s ratnom opasnošću, najčešće, i u politici izlaz tražile u pasivizmu, a neminovno su ga nalazile u kapitulantstvu.

Odnos snaga na svjetskom ratištu i, s tim u vezi, predviđanja o trajanju i ishodu rata, KPJ i njen generalni sekretar Tito procjenjivali su prema sasvim drugačijim mjerilima.

Ulaskom u rat prve zemlje socijalizma, SSSR-a, stvarali su se uslovi da u borbu krenu sve napredne snage svijeta. Time su stvoreni uslovi da odnos vojnih snaga vremenom prevagne u korist anti-fašističke koalicije. Prema tome, Tito je realno ocijenio da će trajanje rata zavisiti prije svega od mogućnosti svih članica antihitlerovske koalicije zajedno da agresora najprije zaustave, a potom da ga primoraju da uzmakne. Uspjesi Nijemaca na Istočnom frontu, a oni čitavo pola godine nisu davali svijetu mira, sve više su Tita i rukovodstvo NOP-a uvjeravali u to da će rat dugo trajati.

Tito je, isto tako, realno ocijenio okolnosti u kojima su se komunisti, radnička klasa i narodi Jugoslavije našli po raspadu Kraljevine Jugoslavije.

Već aprilskih dana 1941. moglo se zaključiti da će Hitler nastojati da u najvećoj mogućoj mjeri iskoristi jugoslovenski prostor za osiguranje boka i pozadine svog ogromnog napadnog mehanizma usmjerenog ka SSSR-u, kao i za održavanje najkraće veze sa Mediteranom i sjevernoafričkim ratištem. Iz ocjene da će vođstvo fašističke Njemačke u rat protiv SSSR-a morati da uvede glavninu snaga kojima je u danom trenutku raspolagalo, pogotovo oklopne jedinice i vazduhoplovstvo, rukovodstvo KPJ s Titom na čelu je izvelo zaključak da će Hitler nastojati da što manje svojih jedinica upotrijebi na drugim ratištima, pa i na jugoslovenskom ...

S obzirom na geostrategijski značaj Jugoslavije i na njenu blizinu matičnim fašističkim zemljama, rukovodstvo KPJ i Tito su ocijenili da će neprijatelj povremeno dovlačiti pojačanja, premda će ga prilike na Istočnom frontu stalno prisiljavati da svoje glavne snage odvaja za rat protiv SSSR-a. S druge strane, saveznička ratišta su bila udaljena od jugoslovenskog, iz čega je Tito sa svojim saradnicima izveo zaključak da će se oslobodilački pokret Jugoslavije morati da osloni gotovo isključivo na sopstvene snage.

Jugoslavija je, prema ondašnjim mjerilima, bila zemlja srednje veličine, a po privrednoj razvijenosti ispod evropskog prosjeka. Iz toga bi svi ondašnji klasični politički i vojni stratezi izveli zaključak

da ona nema dovoljno snaga da vodi bilo kakav rat, pogotovu kada je okupirana. Tito je, međutim, otkrio potpuno obrnuto stanje stvari: taj, toliki i takav narod, osuđen da i bez borbe bude istrijebljen, slijedeći slobodarsku i ratničku tradiciju svojih predaka, dići će se na ustanak i vodiće rat do pobjede, najprije i u najvećem broju pod zastavom one političke snage koja mu bude ponudila nacionalnu slobodu i socijalnu pravdu. Budući da su upravo ta gesla bila ispisana na revolucionarnoj i ratnoj zastavi KPJ i da su se radnička klasa i sav narod Jugoslavije i u dotadašnjoj borbi bili uvjerali u spremnost komunista da se žrtvuju za te nacionalne i društvene ideale, nije bilo teško zaključiti da predvodnik radničke klase i svih naroda i narodnosti u njihovoj borbi za nacionalno oslobođenje i društveni preobražaj može biti jedino KPJ ...

Politički cilj narodnooslobodilačkog rata proistekao je iz suštine revolucionarne politike Komunističke partije Jugoslavije prije rata, a osobito od Titovog dolaska za njenog generalnog sekretara, 1937. godine.

Odluku da narode Jugoslavije pozove u borbu za nacionalno oslobođenje i da stane na čelo te borbe donijelo je u ime KPJ njeno najuže partijsko rukovodstvo — Politbiro CK KPJ s Titom na čelu. Tito je na istorijskom sastanku od 4. jula 1941. godine, na kojem je donesena odluka o dizanju ustanka, odredio cilj rata koji će početi opštim ustankom. Taj cilj je bio potpuno nacionalno i socijalno oslobođenje svih naroda i narodnosti Jugoslavije, i podrazumijevao je, sem ostalog, stvaranje zajednice u kojoj će narodi i narodnosti Jugoslavije biti potpuno slobodni i ravnopravni. Težište je bilo, očevidno, na protjerivanju okupatora i na nacionalnom oslobođenju zemlje. Ali Tito je već na samom početku presudnih događaja ocijenio da bi ostvarivanje tog cilja bilo polovično rješenje i da bi se čak dovelo u sumnju njegovo postizanje ukoliko se ne bi odredilo šta se ratom želi postići u pogledu socijalnog preobražaja Jugoslavije.

Nacionalno oslobođenje, kao osnovno obilježje postavljenog ratnog cilja, nije se, dakle, moglo svesti na protjerivanje okupatora iz zemlje, već je podrazumijevalo i stvaranje državne zajednice u kojoj će svi narodi i sve narodnosti Jugoslavije biti ravnopravni. Najzad, ratni cilj je morao sadržati i socijalno-klasnu viziju buduće jugoslovenske zajednice, u kojoj će biti ukinuti najamno-eksploatatorski društveni odnosi. Tek tako oblikovan ratni cilj mogao je pokrenuti narode i narodnosti i sve potlačene društvene slojeve da se svrstaju pod zastavu KPJ, političke snage koja im je nudila mogućnosti da ostvare svoje nacionalne i socijalne interese.

Na jedinstvu nacionalnog i socijalnog oslobođenja, onakvom kako su ga definisali KPJ i Tito, izgrađivan je cjelokupan politički program, a iz njega su proistekli vojnostrategijski ciljevi narodno-oslobodilačkog rata. Njih je Tito već tada ovako odredio: vlastitom oružanom silom razbiti i protjerati iz zemlje, ili pak uništiti, vojne snage okupatora i domaćih kvislinga i osigurati da se ostvare društveno-politički ciljevi rata.

Može se slobodno reći da istorija ratova i istorija revolucija do jugoslovenske, pa ni istorija uopšte, ne znaju da je neko sebi postavio tako ozbiljan vojni i tako radikalno politički ratni cilj kao što je to učinila KPJ, iako u trenutku njegova određivanja ona nije imala gotovo nikakve organizovane vojne sile koja će ga ostvariti. Već i to, a i činjenica da su ti ciljevi ostvareni do kraja onako kako se to na samom početku predviđalo, svjedoče da je Tito računao na novu materijalnu snagu i na ratnu vještinu koja će, osvježena novim načinom vrednovanja strategijskih elemenata i strategijskog rasuđivanja, donijeti uspeh. U tome i jest ogroman Titov i jugoslovenski doprinos vojnom djelu zasnovanom na marksističkom učenju.

Sila koju će Tito suprotstaviti okupatorskoj polumilionskoj armiji i domaćim izdajnicima bila je — jugoslovenski narod udružen na političkoj platformi KPJ. Visoka klasna i nacionalna svijest, patriotizam i borbene i slobodarske tradicije jugoslovenskih naroda i narodnosti, kao i saznanje da ako se ne late oružja i ako se udruženi i jedinstveni ne suprotstave okupatoru i njegovim slugama mogu naprosto biti istrijebljeni, uvjerenje da će voditi pravedan, oslobodilački i progresivan rat, da njihova pobjeda u tom ratu može biti potpuna jedino pod uslovom da se jednovremeno poraze i okupator, i kvislinzi, i sve organizovane snage starog društva, saznanje da se neće boriti sami i konačno spremnost i sposobnost KPJ da predvodi radničku klasu i cio narod u toj borbi — bili su pokretač naroda i jemstvo uspjeha, a narod je, opet, bio nepresušan izvor vojne sile moćnije od neprijateljeve...

Oslanjanje na sopstvenu snagu je sastavni dio revolucionarne vojne strategije NOR-a. To je u stvari izraz Titovog stava da svaki narod ima pravo na nezavisnost, samostalan put svog unutrašnjeg razvitka i na nezavisan položaj u svijetu. To je i izraz stava Komunističke partije, odnosno Saveza komunista Jugoslavije, da za svaku savremenu zemlju treba i mora da bude bitna njena nezavisnost, pravo da odlučuje o sopstvenoj sudbini.

Oslanjanje na sopstvenu snagu je sastavni i nerazdvojan dio svakog društva koje želi da zaštiti i sačuva nacionalnu nezavisnost.

To je zakonitost i to je postalo jedan od kamenova temeljaca koncepcije opštenarodne odbrane SFRJ, koja je inspirisana Titovim djelom.

Polazeći od opštih i posebnih uslova u koje je zemlja zapala nakon okupacije, a prevashodno od odnosa društvenih i, posebno, vojnih snaga na jugoslovenskom ratištu, Partija je od sredstava kojima je raspolagala imala da izabere ona koja će biti u potpunom skladu s proklamovanim političko-strategijskim ciljevima rata i koja će najviše odgovarati prilikama. Za Tita i cijelo rukovodstvo Partije nije bilo nedoumice u tome kako treba voditi borbu, da li samo političkim ili samo vojnim sredstvima. Njima je bilo jasno da se borba mora voditi svim sredstvima, jer pasivnošću ili samo propagandno-političkom i diverzantskom aktivnošću u gradovima i gerilskim akcijama izvan njih ne bi se mogli ostvariti strateški ciljevi. Tito nije mehanički prihvatio načine pružanja otpora okupatoru u drugim zemljama, jer je smatrao da svako mora i treba, u zavisnosti od sopstvenih uslova, da odredi svoju strategiju i taktiku vođenja borbe. I u Jugoslaviji je bilo ljudi, pogotovu među političarima građanskih partija, koji su mislili da nije vrijeme za ustanak i da treba sačekati ishod rata između velikih sila. Međutim, to gledište nije bilo prihvatljivo jer ni izdaleka nije obećavalo ostvarenje strateških ciljeva...

Iz opšte revolucionarne strategije narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije proisticala je vojna. Njen tvorac je Tito, čovjek koji je, zajedno sa svojim saradnicima, kao generalni sekretar Partije, predsjednik Vojnog komiteta CK KPJ i, potom, komandant Glavnog štaba NOPOJ i vrhovni komandant NOV i POJ, NOVJ i Jugoslovenske armije, najbolje pronikao u uslove u kojima su rat i revolucija otpočinjali i u kojima su se vodili. Sagledavši sve okolnosti, Tito je utvrdio put razvoja narodnooslobodilačkog rata i revolucije i udario temelje novoj ratnoj vještini.

Jedan od najkrupnijih strateških problema za Tita i rukovodstvo Partije bio je oblik rata, jer dotadašnja ratna praksa nije nudila velik izbor. Trebalo se je opredijeliti za jedan od dva klasična oblika, odnosno odrediti da li će dominirajući oblik rata biti frontalni ili partizanski, ili možda za neki treći koji bi bio inspirisan klasičnim oblicima revolucionarne borbe evropskog radničkog pokreta. Tito je procijenio da u našim uslovima ne bi odgovarali do tada poznati oblici ratovanja...

Prema tome, Tito nije prihvatio kao isključivo rješenje nijedan od klasičnih oblika rata koje su mu nudili dotadašnja vojna teorija i ratna praksa, ali ih nije ni odbacio, već ih je kombinovao, u skladu sa uslovima. On je u stvari bio originalan u izboru i cilja i oblika

rata, jer se je rat koji je vodila NOVJ kvalitetom razlikovao od svih dotadašnjih narodnih ratova. On se od njih razlikovao već samim tim što je vođen radi ostvarenja krupnih i radikalnih ciljeva, a to su nacionalno oslobođenje i socijalni preobražaj društva; što je bio potpuno samostalno organizovan i vođen u potpuno okupiranoj zemlji, bez strategijskog i vojnotehničkog oslanjanja na sopstvenu operativnu armiju ili na saveznike; što je za sve vrijeme borbi planski vođen iz jednog centra i što je programiran tako da su u njemu kombinovana partizanska i frontalna borbena dejstva i drugi vidovi i oblici suprotstavljanja agresoru; što je postepeno, počev od nižih formi vojnog organizovanja oružane sile ka višim, stvorena operativna vojska koja će u završnoj etapi rata prerasti u savremenu armiju; što je u ratu narod imao presudnu ulogu, zapravo što je to stvarno bio narodni rat; što se on vodio na teritoriji cijele Jugoslavije i što su u njemu učestvovali svi narodi i narodnosti Jugoslavije; što su uporedo sa stvaranjem oružane sile stvarane nova, narodnooslobodilačka vlast i društveno-politička organizacija koja je okupila u svoje redove ogromnu većinu jugoslovenskih građana svih uzrasta, svih nacionalnosti i različite političke pripadnosti i vjeroispovesti.

Riječ je, dakle, o sasvim novom obliku rata, dotad neprimijenjenom, koji je sam po sebi iziskivao nov, autentičan način strategijske upotrebe snaga. Prema tome, narodi i narodnosti Jugoslavije su vodili narodnooslobodilački i revolucionaran rat koji je po obliku bio, kako to Tito kaže, »općenarodni rat, vođen iz jednog centra, Vrhovnog štaba, sa kombinacijom partizanskog ratovanja sa frontalnim borbama«.

Tim riječima je Tito prikazao dva najbitnija svojstva novog načina ratovanja: da je taj rat opštenarodni (kad je riječ o učešću snaga u njemu) i da su kombinovani oblici oružane borbe (kad je posrijedi primjena odgovarajuće ratne vještine) ...

U stvaranju i izgrađivanju oružane sile opštenarodnog rata u Jugoslaviji i ratne vještine NOVJ Titu nisu mogle biti uzor klasične armije i klasičan način upotrebe snaga. To su nalogali posebni istorijski uslovi. Za sve jugoslovenske narode i narodnosti oni su bili izuzetno složeni i krajnje teški, možda čak i najteži u njihovoj inače surovoj istoriji. Mnogima je situacija izgledala bezizlazna, te se i sam nacionalni spas mogao svrstati u istorijska ostvarenja.

Ali za Tita situacija nije stanje stvari iz kog on traži izlaz, jer traženje izlaza, pogotovu kakvog-takvog, ne znači ništa drugo do priznati da si u podređenom položaju. A u ratu to priznati znači prijeći u defanzivu. Zbog toga se Tito opredijelio za akciju. Drugačije

nije moglo ni biti, jer je njome bilo ispunjeno cjelokupno njegovo dotadašnje revolucionarno djelo: umjesto da traži izlaz iz situacije, Tito će u nju unijeti nešto svoje, novo, i učiniće da izlaz mora tražiti protivnik, a Tito će mu nametati svoja rješenja.

Prvo što je Tito unio u složenu situaciju 1941. bio je poziv avantgardi, cjelokupnoj radničkoj klasi i svim narodima i narodnostima Jugoslavije, svima kojima »u srcu leži sloboda«, na nepoštedan obračun sa okupatorom, kvislinzima i starim društvenim poretком. Taj poziv, definisan i proklamovan kao krajnji političko-revolucionarni i vojnostrategijski cilj rata, prodro je u svijest i srca radničke klase i radnih masa, i one su ga svojski prihvatile, jer im se otkrivala jedina mogućnost da ostvare svoje interese. Tako se situacija preobraćala u stanje u kojem jedinice NOVJ neće morati da traže izlaz, već u kojem će one protivniku nametati rješenja.

Izborom oblika rata i borbenih dejstava, odabiranjem pravog trenutka za otpočinjanje ustanka i za njegovo prerastanje u opštenarodni rat, te odnosom prema savezništvu i svim drugim strategijskim činionicima i svim problemima rata, na traženje izlaza iz situacije, Tito će nagnati okupatora i kvislinge, a nešto kasnije i kontrarevolucionarne snage.

U stvaranju i izgrađivanju oružanih snaga i njihove ratne vještine Tito je polazio od ovih osnovnih načela: prvo, da se, postepeno i planski, stalno imajući na umu krajnji političko-strategijski cilj rata, ide od najnižih stepena vojnog organizovanja ka višim i da se oružane snage stalno povećavaju i formacijski objedinjuju kako bi se što prije stvorila organizovana vojna sila i izgradila savremena armija; drugo, da se borba rasplamsa na cijeloj teritoriji Jugoslavije i da se što prije pokrenu u borbu i okupe oko narodnooslobodilačkog pokreta radne mase svih naroda i narodnosti Jugoslavije i, treće, da se strategijska i operativno-taktička upotreba oružanih snaga stalno usklađuje sa stepenom njihove organizovanosti i s razvojem komandovanja...

Proklamovanjem strategijskog načela o rasplamsavanju rata u svim krajevima Jugoslavije, tako da on dobije najšire teritorijalne razmjere, a to podrazumijeva i najšire učešće naroda u njemu, Tito je stvarao osnovu za razrješavanje dva krupna vojno-politička problema. Nedostajanje strategijski pokretljivih jedinica u početku ustanka Tito je nadoknađivao time što je partizanskih odreda bilo na svim značajnim područjima i tačkama jugoslovenskog ratišta. Akcije tih odreda uzev pojedinačno, svaku za sebe, nisu izlazile iz okvira taktičkih dejstava, ali kada se uzmu u cjelinu, u povezanosti i usmjerenosti k jednom cilju, vidi se da su bile od strategijskog značaja. Vojno-po-

litički značaj tih dejstava bio je još veći: stvarana je mogućnost za mobilisanje ljudstva u oružane snage i za snabdevanje narodne vojske hranom, odjećom i obućom, a isto tako i za njeno sanitetsko zbrinjavanje. To dvoje bilo je u isto vrijeme odraz uspješnosti borbenih dejstava na samom početku rata i uslov najprije opstanka, a potom i razvoja oružanih snaga. S druge strane, to je podrazumijevalo zauzimanje odgovarajućih stavova u pogledu rješavanja druga dva, isto tako krupna strategijska problema — izbora strategijskog težišta ratovanja i stvaranja baza NOR-a.

Za Tita je težište vojnostrategijskih dejstava u početku rata, pa i kasnije, jer je ocijenio da će rat dugo trajati, sve dok odnos u oružanim snagama nije prevagnuo u korist Narodnooslobodilačke vojske, bilo na širokim vangradskim područjima i na saobraćajnicama koje su povezivale gradove, osobito na onima što su spajale industrijska, energetska i saobraćajna središta značajna za neprijatelja. To su nametali kako raspored objekata napada na teritoriji tako i demografske osobenosti prostora. Sem toga u gradovima su bile skoncentrisane najjače snage neprijatelja. Kao što se javljala potreba da se jedinice razastiru na širokom prostoru kako bi se nadoknadilo nedostajanje strategijske pokretljivosti, tako je bilo nužno veće rasturanje stanovništva na tom istom prostranstvu. Pretežan dio stanovništva bio je upravo tako raspoređen. Više od tri četvrtine Jugoslovena živjelo je u selu, bilo je raštrkano po cijeloj zemlji. Prema tome, Titova strategijska orijentacija i njegovo čvrsto opredjeljenje, od samog početka, za opštenarodni rat ostvarivani su uspješno i u punoj mjeri. Kao što znamo, praksa je najmjerodavniji sudija, a ona je potvrdila ispravnost Titovog izbora i oblika rata i njegovog strategijskog težišta. »Mobilizacija seljačkih masa u oslobodilačkoj borbi nesumnjivo predstavlja najkrupniju političku pobjedu narodnooslobodilačkog pokreta. Pretežno učešće seljačkih masa u oslobodilačkoj borbi što je danas karakteristično za sve zemlje u Jugoslaviji, daje našem pokretu onu širinu i masovnu podršku bez kojih bi partizanski način ratovanja bio nemogućan i osuđen na propast«.

Gradovi su, međutim, za jugoslovensku oslobodilačku oružanu silu, a to znači i za opštu strategijsku orijentaciju NOVJ, bili višestruko značajni. U njima se za sve vrijeme rata razvijala izuzetno živa političko-revolucionarna i vojna aktivnost, osobito diverzantska. . .

U zavisnosti od razvijenosti oružanih snaga NOVJ i od njihovog naoružanja, težište dejstava se postepeno pomjeralo prema gradovima, najprije k manjim, a potom ka srednjim i velikim.

Iz svega toga se vidi da se Tito nije odricao vojne aktivnosti u gradovima, ali je bio čvrsto uvjeren u to da gradovi, budući da su

dobro branjeni, ne mogu biti mjesta za izvođenje težišnih vojnostrategijskih dejstava. Takva strategijska orijentacija, koju je Tito izgradio još u dane kada se odlučivalo o ustanku i kada su partizanski odredi svojim prvim akcijama potvrdili njenu ispravnost, omogućila je jedinicama NOVJ da, borbom u širim vangradskim područjima i na međugradskim saobraćajnicama, za relativno kratko vrijeme postignu veoma krupne početne rezultate.

Ispravnim izborom težišta strategijskih dejstava već na početku rata, dakle u vrijeme kada vojna organizacija ustanka nije dosegla dalje od taktičkih jedinica, Tito je uspeo da s malobrojnomo oružanom silom umanju neprijateljevu manevarsku sposobnost i da najveći dio njegovih jedinica veže za željezničke magistrale i druge saobraćajnice, čije mu obezbjeđenje postaje prvorazredan zadatak. Isto tako, tim akcijama su nanošeni neprijatelju znatni gubici u živoj sili, a partizanski odredi su s minimalnim gubicima i malim utroškom municije pribavljali sebi veće količine oružja, municije i ratne opreme.

Uspješnim oružanim akcijama su ostvareni uslovi i za stvaranje slobodnih teritorija, koje su bile krupna tekovina ustanka. Uporedo sa izgrađivanjem vojne organizacije, čiju su osnovu činili partizanski odredi, na tim se teritorijama razvijao proces političkog organizovanja naroda. U oslobođenim selima i gradovima su obrazovani organi vlasti — narodnooslobodilački odbori i odbori Narodnooslobodilačkog fronta, kao i antifašističke organizacije žena i omladine. Zajedno s partizanskim odredima, te su organizacije činile moćan narodnooslobodilački pokret. Nova vlast i masovne društveno-političke organizacije, čiji su rad usmjeravala rukovodstva i organizacije KPJ i SKOJ-a, aktivirale su sve stanovništvo slobodnih teritorija i doprinijele su da se organizovano podmiruju osnovne potrebe oružanih snaga. Slobodne teritorije su ubrzo postale oslonac za dalje vođenje rata. Štaviše, postale su osnovni činilac i nastanka i opstanka krupnih partizanskih odreda obrazovanih na svim slobodnim teritorijama poslije savjetovanja u Stolicama...

Tito je od početka do kraja rata posvećivao izuzetnu pažnju taktici dejstava partizanskih jedinica. On je neprekidno usmjeravao, podsticao, objašnjavao, obrazlagao taktičke postupke koji odgovaraju partizanskom načinu ratovanja. Kada je trebalo utemeljiti taktiku partizanskih jedinica, on je neumorno upućivao na način dejstva, na borbene postupke koje valja primenjivati u različitim prilikama.

Dovoljno je zadržati pažnju na jednom dokumentu iz tog vremena da bi bila jasna osnova Titove zamisli o načinu dejstva u početnoj etapi rata. Tito je tu ideju ovako sažeo u pismu koje je uputio Opertavnom štabu za Bosansku krajinu:

»Držite se partizanskog načina ratovanja, izbjegavajući krute frontove. Kvarenje komunikacija, uništavanje transporta, zasjede, iznenadni prepadi daju najviše uspjeha, a pri tome trpimo manje gubitaka. Mrtve blokade oko varoši nijesu pogodne. Oko tih varoši redovno borbe poprime frontalni karakter. Neprijatelju se ne dozvoljava da se udalji od varoši, pa se ne može dobiti nikakav plijen. Oko takvih varoši neprijatelj ima dobro uporište vatrom, pa nam nanosi i veće gubitke«.

Mada ta Titova misao dotiče nekoliko suštinskih obilježja jugoslovenske ratne vještine i nekih njenih bitnih načela iz tog razdoblja rata, treba najprije istaći šta je Titu dalo neposrednog povoda da to pismo napiše. Riječ je o njegovom stavu koji će postati osnovno načelo cjelokupne ratne vještine NOVJ, odnosno oružanih snaga SFRJ, a to je izbjegavanje krutih frontalnih borbi.

Ulaženje u neposredan sukob s jačom oružanom silom u odsudnim frontalnim bitkama ne bi bilo ništa drugo do ići u poraz. Drugim riječima, upuštati se u okršaje te vrste značilo je, po Titu, tek stvorenu i nedovoljno opremljenu oružanu silu staviti pod udar neprijateljeve ratne tehnike i već na početku borbi odreći se političko-revolucionarnih i vojnostrategijskih ratnih ciljeva.

Tito je svoj odlučan doktrinarni stav, koji je proizlazio iz uslova na jugoslovenskom ratištu, još preciznije izrazio, uz opširna uputstva o načinu dejstava, u pismu što je uputio Operativnom štabu NOP odreda za Hercegovinu maja 1942. godine. U njemu se sem ostalog kaže:

»Brzi iznenadni udari, noćni napadi, neprijatelja opkoljavati i redovno ga napadati iz pozadine. Umješnost, kuraž i sposobnost stariješina cijeniti po tome kako se neprijatelj napada: iz pozadine ili frontalno«.

Osim tog osnovnog načela, Tito je u ratnu vještinu unio i druga značajna strategijska načela kao što su: iznenađenje, ofanzivnost, izbjegavanje poraza, nastojanje da se pobjeđuje i, s tim u vezi, težnja ka postupnosti u izvođenju akcija (od sitnih ka krupnijim), itd...

Put kojim je Tito pošao u ostvarivanju svojih strategijskih zamisli nije bio prosta zamjena jednog organizacionog oblika drugim. Bilo je očividno da se partizanskim odredima, ako bi oni i dalje bili osnova vojne organizacije, ne bi mogli postići dalekosežni ratni ciljevi. S druge strane je bilo jasno i to da odrede, kao mobilizatore naroda i zaštitnike slobodnih teritorija, neće moći da zamijene operativne jedinice. Prema tome, da bi ustanak u vojničkom smislu prerastao u opštenarodni morala se stvoriti oružana sila koja će se sas-

tojati i od operativnog i od teritorijalnog dijela. Zbog toga će Tito već od prve etape ustanka i dalje do kraja NOR-a usmjeriti, shodno potrebama vođenja rata, svoju vojnu djelatnost na stvaranje i stalno dograđivanje oružane sile Jugoslavije, kako bi ona svojom strukturom omogućavala prevladavanje svih strategijskih problema, i na davanje ratu svih obilježja opštenarodnog rata. Sem toga, valjalo je uvijek imati strategijsku inicijativu. Takva oružana sila će se sastojati od operativnih jedinica (brigada, divizija, korpusa, itd.) sposobnih da izvode borbena dejstva na svakom dijelu jugoslovenskog ratišta i iz partizanskih odreda, koji će zadržati svoju raniju funkciju i sačinjavaće drugu — teritorijalnu komponentu oružanih snaga...

Ulogu svake komponente, svakog dijela oružanih snaga, njihove strategijske zadatke i način upotrebe u ostvarivanju globalnih ratnih ciljeva, najsazetije i najljepše je odredio Tito u vrijeme kada je tek počinjao da funkcioniše takav model vojnog organizovanja NOP-a. U »Biltenu« Vrhovnog štaba NOV i POJ za septembar — novembar 1942. godine Tito je pisao:

»Stvaranjem narodne vojske stvoreni su preduslovi za operacije većeg stila, za još snažnije udarce protiv okupatora i njegovih ustaških i četničkih slugu. Ali, u isto vrijeme, rukovođenje postaje sve složenije i zahtijeva mnogo više spremnosti i ratne vještine komandanata, koji su izrasli u procesu dosadašnje borbe, kada se primjenjivala skoro isključivo partizanska taktika ratovanja. Taktika ratovanja naše narodne vojske apsolutno mora biti kombinirana sa našom dosadašnjom partizanskom taktikom. To znači da se moramo čuvati krutih frontova, i izbjegavati ih, da moramo izbjegavati da nam neprijatelj, svojom taktikom, nametne odbranu pomoću dugačkih i rasplnutih frontova, začepļavanje rupa itd. Naprotiv, u našoj narodnoj vojsci mora vladati isključivo ofanzivni duh, ne samo kad smo u ofanzivi već i defanzivi.

Ofanzivni duh za vrijeme neprijateljske ofanzive ispoljava se u snažnoj, smjeloj partizanskoj taktici, taktici prodora u neprijateljsku pozadinu, u uništavanju ne samo komunikacija nego i neprijateljskih centara snabdijevanja, njegovih baza, koje su za vrijeme neprijateljske ofanzive vojnički oslabljene ili potpuno ispražnjene. Ne treba da se bojimo opkoljavanja, kao što se nismo bojali ni onda kad smo imali manje jedinice. Svaki naš gubitak neke teritorije mora u isto vrijeme značiti dobitak nove, još veće i važnije teritorije.

Stvarajući narodnu vojsku, mi zadržavamo naše mnogobrojne teritorijalne partizanske odrede. Štaviše, mi moramo stvarati sve novije i novije partizanske odrede na neoslobođenoj teritoriji, u svim

oblastima zemlje. Ti odredi imaju ogromne i časne zadatke kao što su ih imali i odredi koji su se pretvorili u današnju narodnu vojsku».

Te značajne Titove misli, u kojima su kratko i jasno izloženi osnovni doktrinarni stavovi u cijeloj jednoj etapi rata, sadrže i osnove svih disciplina ratne vještine Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije. Već na prvi pogled se zapažaju suštinska svojstva nove, Titove ratne vještine: kombinovanje frontalnog i partizanskog oblika oružane borbe i maksimalna ofanzivnost i inicijativa na svim područjima ratne vještine, ili, kako Tito kaže, »taktika ratovanja naše narodne vojske mora biti kombinovana s našom dosadašnjom partizanskom taktikom«. To je ono suštinski novo što je Tito otkrio i primijenio u ratnoj vještini već krajem 1942. godine. Riječ je o novom načinu upotrebe snaga, koji se ogleda u kombinovanom obliku oružane borbe. Pri tome je ofanzivnost vodeće načelo i strategije, i operatike, i taktike...

Iz primjera oslobodilačkog rata u Jugoslaviji vidi se da je vojni činilac sastavni dio društvenog, revolucionarnog, političkog sadržaja, iako sam po sebi povratno na njega djeluje.

Za Tita je taj činilac sav narod, a ne samo oružane snage; ove su samo naoružani dio naroda. Prema tome, u Titovoj teoriji i praksi vojnu silu ne čine samo oružane snage, već cjelokupno društvo sa svim svojim ljudskim i materijalnim mogućnostima. Vojna sila se, dakle, izjednačuje sa cjelokupnom društvenom moći. U tome se i sastoji Titovo revolucionarno otkriće u vojnoj nauci. *Tito je otkrio nove materijalne snage odbrane. Drugo njegovo veliko otkriće je nov način angažovanja tih snaga.*

Titov način angažovanja oružanih snaga i naroda u odbrambenom ratu odlikuje se veoma složenim kombinovanjem organizovanja snaga i sredstava i metoda vođenja borbe u svim oblastima društvene djelatnosti, pri čemu oružanoj borbi pripada najznačajnije, odlučujuće mjesto. Okvir u kojem se te kombinacije skladno i uspješno ostvaruju — u najširim razmjerama i u svim vidovima ratne vještine — jeste opštenarodni rat, koji je, istorijski uzevši, nov oblik rata. U njemu se oružana borba, kombinovana s drugim, neoružanim vidovima otpora, ne ispoljava kao u klasičnoj ratnoj vještini u dva međusobno različita vida borbenih dejstava, već svaki oblik neizbježno dobija dvopolno — odbrambeno-napadačko značenje, pri čemu je ofanzivno izraženo do te mjere da cjelokupnim dejstvima daje obilježje najizrazitije ofanzivnosti. Drugo bitno obilježje oružane borbe u opštenarodnom ratu je kombinovani oblik oružane borbe...